Otázka: Základní pojmy práva

Předmět: Právo

Přidal(a): gokaigalleon

Právo = soubor norem, podle kterých se lidé řídí, jsou pro společnost vázané

K fungování každého společenství lidí je zapotřebí určité regulace, nejúčinnější regulace je regulace normativní.

Pomocí zákazů, příkazů a dovolení stanoví, jaké má chování ve společenských vztazích být. Pokud se někdo od právně žádoucího chování odchýlí, je mu orgánem státní moci uložena určitá sankce.

Právem nemůžeme rozumět pouze zákony, ale i ostaní pravidla lidského chování a jednání, která jsou závazná a jejich dodržování je určitám způsobem vynutitelné mocí.

Tímto evolučním způsobem vznikaly první systémy společenské regulace, první právní a ekonomické systémy, které můžeme charakterizovat jejich pravidly, jimiž se tyto pospolitosti řídily.

PRÁVO x MORÁLKA – právo je psané, morálka je nepsaná. U porušení práva – fyzické tresty např. pokuta, vyloučení, vězení, morální tresty – špatné svědomí… Právo je minimum morálky.

PRÁVO PSANÉ x NEPSANÉ – psané právo jsou zákony, normativní akty a smlouvy, nepsané právo jsou obyčeje, předává se ústním podáním – tradice.

Slovo právo má dvojí význam: objektivní a subjektivní.

- *Objektivní (abstraktní) právo* – nevztahuje se na konkrétní osoby. Jsou právní předpisy (zákony, vyhlášky,...), které upravují rozmanité společenské vztahy, ukládají účastníkům právních vztahů povinnosti a práva (kupní smlouvy, manželství).
- *Subjektivní (konkrétní) právo* – vztahují se na konkrétní osobu, je to nárok nebo oprávnění účastníka právního vztahu. Je to míra právní možnosti chování účastníka právního vztahu

SPOLEČENSKÉ NORMY = společenské normy tvoří určitý systém skládající se z komplexu norem právních, mravních, kulturních

PRÁVNÍ NORMA = závazné obecné pravidlo chování, které je vyjádřeno zvláštní, státem uznanou formou, je tvořena: hypotézou (stanoví podmínky realizace pravidla chování), dispozicí (vlastní pravidlo chování), sankcí (následky porušení normy)

1. Hypotéza právní normy – Stanovuje mantinely, podmínky, hranice, které jsou podstatné pro požadované společenské chování, které je pak definováno v dispoziční části. Představuje nezbytnou úvodní část každé normy, stanovuje koho se norma týká, kdy a kde se ho týká.

2. Dispozice – Vymezuje konkrétní práva a povinnosti subjektů, jichž se norma týká, a to nastanou-li podmínky a skutečnosti předvídané (stanovené) v hypotéze právní normy. Dispozice by měla obsahovat úplné řešení požadovaného chování.

3. Sankce – Stanovuje výši nebo druh trestu, důsledky nesprávného chování, pokud někdo poruší právní normu uvozenou hypotézou, tj. za podmínek stanovených právní normou. Smyslem sankce není pouze potrestání toho , kdo normu porušil, ale rovněž i její preventivně výchovné poslání.

Rozdělení právních norem z hlediska funkce

- 1.Zavazující právní normy – ukládají povinnost realizovat nějaké pozitivní jednání
- 2.Zakazující právní normy- ukládají povinnost zdržet se chování konkrétního druhu nebo nerealizovat jednání
- 3.Opravňující normy- stanovují přípustnost, možnost určitého chování oprávněných subjektů (neukládají povinnost, pouze možnost)

Klasifikace právních norem

Podle právní síly

Právní síla určité normy je výrazem jejího postavení v celém systému právních norem.

V naší zemi je právní norma nejvyšší právní síly tvořena Ústavou ČR.

Můžeme tedy říci, že síla právní normy vyjadřuje vztah mezi jednotlivými právními normami.

- **PRVOTNÍ** právní normy- upravují danou věc v prvotním znění, nebývají zpravidla ničím omezeny – Ústava, Listina základních práv a svobod, zákony
- **DRUHOTNÉ** právní normy- odvozené právní normy- prováděcí předpisy, nařízení vlády a jednotlivých ministerstev, vyhlášky krajů a obcí (mají nižší právní úroveň)

Podle právních odvětví

- **VEŘEJNÉ PRÁVO**– definující, stanovující a chránící zájmy státu – ústavní právo, správní právo, trestní právo, finanční právo
- **SOUKROMÉ PRÁVO**– definuje, stanovuje a chrání zájmy fyzických osob a právnických osob (firem, družstev, institucí, neziskových organizací)- občanské právo, rodinné právo, autorské právo, obchodní právo, patentové právo, mezinárodní právo soukromé
- **VEŘEJNĚ-SOUKROMÉ PRÁVO** – definuje, stanovuje a chrání zajmy jednotlivců (občanů) i státu- pracovní právo, pojišťovací právo

Platnost právních norem: Platnost právní normy znamená, že právní předpis byl vytvořen předepsaným způsobem, byl schválen a vyhlášen ve Sbírce zákonů. Den, kdy vyjde ve Sbírce zákonů, je obvykle dnem platnosti právní normy.

Účinnost právních norem: Účinnost právní normy určuje, od kdy máme povinnost se normou řídit. Většinou účinnosti nabývá právní předpis později než platnosti. Platnost právní normy je zároveň podmínkou její účinnosti.

Vznik písemných právních norem: právo, které je kodifikováno ve formě textů a veřejně přístupné označujeme jako právo normativní. Právo normativní je charakteristické existencí písemného dokumentu, který vznikl normotvorným právním aktem.

Nejvýznamnějším druhem právních normativní aktů je právní norma označovaná jako zákon.

Působnost právních norem: označuje toho, komu je předpis určen. Může být osobní – všeobecná, řidiči, diplomaté nebo územní – prostorová, místní nebo časová – jde o dobu od kdy, popř. do kdy se musí předpis dodržovat nebo věcná – vymezuje, kterých záležitostí se předpis týká.

PRÁVNÍ SKUTEČNOST = je každá skutečnost sníž právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu.

K tomu dochází buď samočinně nebo záměrně a podle toho rozlišujeme:

např. úmrtí (vznikají vztahy dědičné a zanikají vztahy rodinné)

zletilost (zaniká zastupování dítěte zákonným zástupcem)

přírodní katastrofa (vzniká povinnost pojišťovny plnit smlouvu)

PRÁVNÍ UDÁLOST = jestliže životní situace nejsou založeny na projevu svobodné vůle, pak se označují jako právní události.

PRÁVNÍ VZTAHY = společenské vztahy upravené právními normami.

Právní vztah je mezi dvěma či více subjekty, který vznikl na podkladě určité právní normy a v němž tyto subjekty vystupují jako nositelé práv a povinností.

Předpokladem vzniku právního vztahu je tedy právní norma vymezující práva a povinnosti účastníků právních vztahů.

Právní vztah je tvořen těmito prvky:

1. subjekty právního vztahu – např. dva lidé (muž a žena v případě uzavření manželství)
2. objektem (předmětem) právního vztahu – např. uzavření manželství
3. obsahem právního vztahu- výčet práv a povinností vztahujících se k právní skutečnosti

Účastníci si nemohou počínat libovolně, ale jsou omezeni právními předpisy, musí dodržovat příslušná nařízení. Po celý život žije člověk v právních vztazích (vyživovací povinnost, povinnost chodit do školy, manželství, kupní smlouva, pracovní poměr,…)

Příklady:

- v občanském právu – kupní smlouva, nájemné, přepravní, pojistné, dědění majetku,…
- v rodinném právu – manželství, vztahy mezi rodiči a dětmi
- v pracovním právu – vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci
- ve finančním právu – daňové povinnosti vůči státu

PRÁVNÍ ÚKON = subjektivní právní úkony a jiné projevy vůle jimiž se právní vztahy zakládají, mění nebo ruší záměrně a uvědoměle

Nejčastější právní úkon – smlouva. Platný právní úkon musí být – určitý, srozumitelný, svobodný, vážně míněny, musí mít předepsanou formu. Neplatný je právní úkon, který svým obsahem odporuje zákonům nebo jej obchází nebo se příčí dobrým mravům.

Právní úkony podle počtu účastníků:

- jednostranné (unilaterární) – př. závěť, zakladatelská listina
    - b.dvoustranné (bilaterární) – př. pracovní smlouva, kupní smlouva
- vícestranné (multilaterární) – př. společenská smlouva

Při právních úkonech člověk jedná buď výslovně (ústně nebo písemně) a nebo jinými způsoby – konkludentními činy (aktivní jednání z něhož je zřejmý úmysl (nástup do MHD, nákup v samoobsluze))

ZÁKON = Z pohledu práva je zákon obecně závazný právní předpis stanovující chování jednotlivce i celého společenství lidí.

Typické charakteristiky zákona: zákon je stanoven nejvyšším představiltelem státní moci a je závazný pro všechny, zákon tedy stanovuje, jaké chování má být, zakazuje, co nemá být, deklaruje chování přípustné, oprávněné, nežádoucí a nepřípustné, zákon je úzce spjat s mocí, především politickou a vojenskou, zákon je tedy právní normou formálně určující pravidla

Zákonnost: = V právním státě v demokratických státech se dodržuje zákonnost = důsledné dodržování řádu. Zákonnost závisí na dobré znalosti právních norem a přesvědčení o nutnosti je dodržovat

Instituty práva, které zabezpečují zákonnost: Deklarace základních lidských práv a svobod

Zákonnost je základním znakem právního státu.

PRÁVNÍ STÁT

Stát je výlučným tvůrcem práva, stát je zákonodárcem, představitelem a realizátorem zákonodárné moci

Stát realizuje své pravomoci prostřednictvím státních orgánů na základě platných právních norem. Existuje přijatá legislativa tvorby práva, tj. přesné stanovení legislativní pravomoci a postupů při realizaci práva.

Samotná tvorba norem je přesně vymezená mezi určité řídící složky státu a patří mezi specifickou formu řízení společenských vztahů kompetentními státními orgány. Ty jsou oprávněny vydávat, měnit či rušit právní normy v rámci svých pevně daných a jasných pravomocí.

Právo je nezávislé na politických změnách (střídání vlád, převahy těch či oněch politických stran). Hovoříme o trvalosti práva.

Zajištění svobody a soukromí lidí. Právní stát zajišťuje a garantuje právní jistotu všem bez rozdílů. Každý může znát svá práva a povinnosti, každý má jistotu, že bude vůči všem subjektům postupováno stejně (zásada rovnosti), má jistotu, že každému bude poskytnuta ochrana proti eventuálnímu nezákonnému zásahu státní moci = **Vymahatelnost práva.**

Právní norma může být regulátorem chování pouze v případě, že je platná a účinná. Nelze tedy mymáhat tzv. zpětné působení práva.

HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVA

Každá společnost si od počátku stanovovala určitá pravidla chování, kterými se lidé museli řídit. Právo jako řád, jenž přiznává možnost chovat se určitým způsobem, nejprve existovalo pouze ve vědomí lidí – **právo zvykové** (obyčejové), předávané z generace na generaci ústním podáním a výchovou. Až později začaly být obyčejové předpisy sjednocovány, sepisovány a zveřejňovány jako právo psané.

Právní předpisy odedávna vydávají příslušné společenské autority: stařešina nebo jinak nazývaní vedoucí představitelé rodu v rodových společenstvích, státní orgány ve státech, a jde-li o církevní právo, hodnostáři církve.

Po vzniku států se dalším dlouhým vývojem dospělo až k soudobému pojetí práva v podobě písemných předpisů (zákonů, vyhlášek), které stát vydává a uveřejňuje předepsaným způsobem a jejichž dodržování většinou vynucují státní orgány.

ZVYKOVÉ PRÁVO

Právní systém založený na obyčejích a zvyklostech daného společenství lidí, přenášené ústní tradicí. **Zvyk** můžeme respektovat nebo nerespektovat. za toto chování může následovat postih.. Právní obyčej obsahuje společensky donucující, zavazující aspekt chování a jednání (vynutitelnost takového chování, jehož nerespektování je sankciováno), společnost se postupně rozrůstala, navazovala obchodní vztahy formou výměny produktů – bylo zapotřebí sepsat pravidla, rozšířit právní povědomí mezi obyvatelsto. Vznikají právní normy neboli sepsaná pravidla lidského chování a společenské regulace.

STAROVĚK

Nejstarší právní normy existovaly pravděpodobné na území Předního východu (3. až 2. tisíciletí př. n. .l. archeologické nálezy z větších i malých státních celků).

První známý ZÁKONODÁRNÝ TEXT je připisován vladaři městského státu Nippur, panovníkovi jménem Ur-Nammu (z konce 3. tis. př. n.l., na hliněné tabulce) – v historii práva označován jako Urnammuovy zákony – stanovuje odškodnění oběti za poškozené zdraví, a to v peněžních částkách.

Nejznámějším právnickým dílem této doby je **Chammurapiho zákoník** (dioritová deska, byla vystavena na veřejném místě) – komplex norem práva rodinného, trestního, správního, částečně i procesního, zajímavá je forma trestního práva- princip vendety (oko z oko, zub za zub)

Ve stejné době jako král Chammurapi působil i starozákonní prorok Mojžíš (cca 1800 př. n.l.). Jeho působení se projevilo později i při tvorbě Bible (součístí jsou knihy Mojžíšovy). Za nejstarší sbírku obyčejového práva lze označit tzv. Knihu smlouvy- ta definuje právní ustanovení, jakožto i právidla morálky, náboženství a kultu. Mojžíš je známý formulací právního dokumentu, který obsahuje biblický starý zákon – Desatero.

ŘÍMSKÉ PRÁVO

Právní systém, který se vyvinul v „období římském“, představuje základní stavební kámen pro soudobé právo.

Právo zvykové tvořily tehdejší obyčeje (ústní podoba tohoto práva byla lehce manipulovatelná- důsledkem korupce a mnohdy protiprávní rozhodnutí)

Zákon dvanácti desek:

Právo psané (kodifikované) vycházelo v plné míře ze zvykového práva a jeho počátky datujeme do roku 454 př. n. l.

Autorem byla desetičlenná komise, kterou volilo lidové shromáždění na dobu jednoho roku. Shrnutí základních nebo nejspornějších pravidel soudního procesu, práva trestního, správního,

dědického, rodinného, závazkového a dědičného.

Zavedením jeho podoby byly bezpochyby položeny základy práva dědického, rodinného a trestního . Dvanáct bronzových desek, byly umístěny na centrálním římském náměstí (Forum Romanum).

Za určitou obnovu zákoníku dvanácti desek je považován Justiniánův zákoník- Byzantský císař **Justinián I**. se pokusil o sjednocení celého impéria pod svou vládu . Jedním z kroků byl byl pokus o sjednocení všeobecně platného práva pro celou říši.

STŘEDOVĚKÉ PRÁVO

Charakteristická velká roztříštěnost a nejednotnost práva. Evropská společnost byla rozdělena na šlechtu, církev a poddané. Šlechta vycházela ze zděděných práv a zvyků , které kodifikovalo tzv. zemské právo. Církev ovládala společnot prostřednictvím *desatera*. Docházelo k rozdrobení Evropy, zánik větších státních celků. Monarchie spravované feudály (ti získali veškerou moc světskou a často i církevní). Tím, že se státní území drobí, dochází i k politickému tříštění moci. V některých zemích dochází k výraznému právnímu partikularismu (rozdrobení práva do několika odlišných skupin). Tak vzniká právo *zemské, jímž se rozumí právo ústavní a správní*. Dále šlechtické právo soukromé, procesní a trestní. Kromě toho vznikalo právo kanonické (církev), městská práva, právo selské, horní.

NOVOVĚK

Docházelo k rozvoji svobody a vše bylo namířeno proti absolutismu, který bránil rozvoji parlamentarismu. Jean Jacques Rousseau se zabýval dohodou mezi panovníkem a lidmi. John Locke a Thomas Hobbes se považují za tvůrce přirozeného práva – idea změnit feudální řád ke svobodě člověka a jeho lidským právům. Toto pojetí práva vedlo k poznatku, že svoboda člověka je ve vztahu ke státu primárním hlediskem a primární hodnotou. Počátek pojetí pojmu právní stát, který má garantovat svobodu jedince v právním slova smyslu. To jsou myšlenky, které vedly k francouzské revoluci s jejími hesly „rovnost, volnost, bratrství“. **Charles Louis Montesquieu** se zabýval přirozeným právem člověka a jeho rovností před zákonem, rozdělil moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA A JEJÍ PRÁVNÍ VÝVOJ *(28. 10. 1918- vznikl samostatný Československý stát)*

Vznikl recepční zákon (zachování kontinuity po rozpadu R-U). Nová ústava ČSR obsahovala preambuli, v níž bylo vymezeno rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní.

Po obsazení Čech německou okupační armádou byly uplatňovány norimberské zákony.

Nástup Klementa Gottwalda do funkce prezidenta republiky – v platnost vstoupila nová ústava („spojovací článek" mezi kapitalismem a socialismem). Po pádu socialistického režimu došlo k úpravě ústavy (její demokratizace)

1993- vznik samostatné České republiky- **Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod** (základní pilíře ústavního řádu naší země)

ČESKÉ HISTORICKÉ PRÁVNÍ DOKUMENTY

1. Zákon sudny ljudem (9. století) – nejstarší slovanská právní památka – předpisy trestního a rodinného práva (překlad římského zákoníku Konstantina a Metoděje)
2. Statua Konrádova (12. století) – první psaný zákoník v českých zemích, zaručoval svobodné vlastnictví pozemků + organizace soudnictví
3. Horní zákoník – nechal sepsat Václav II.
4. Karel IV. – výrazně přispěl k rozvoji práva založením Karlovy univerzity (právnická fakulta) a zrušil ordály = boží soudy, které vedla církev a o vině či nevině rozhodoval zásah vyšší moci
5. Právní předpisy upravující zemské zřízení – např. Zemské zřízení království českého, Knihy devatery, josefínské kodexy

PRÁVNÍ SYSTÉMY *Normativní právo dělíme na tři právní systémy:*

1. Evropsko-kontinentální systém práva

2. Anglosaský systém práva (právo soudcovské)
3. Islámské (muslimské) právo

Evropsko-kontinentální systém práva

Je založená na existenci celého systému písemných právních norem (zákony, vyhlášky, předpisy..). Je označován také jako kodexové právo.

Kodexové právo znamená, že určitá oblast je regulována v kodifikované formě na základě normativních právních aktů. Kodexové právo nyní realizuje vetšina zemí světa (i ČR)

Anglosaský systém práva (právo soudcovské)

Právo v anglii se vyvíjelo jiným způsobem než v ostatních částech Evropy. Vznikem britské koloniální říše se anglické pojetí práva a právního myšlení rozšířilo i do všech zemí se silným vlivem Anglie. Dnes uplatňováno ve Velké Británii, USA, Austrálii, na Novém Zélandu.. Podstatou tohoto práva je **precedens.**

Precedens = rozhodnutí soudu, který již v minulosti stejný anebo podobný případ poprvé řešil a vynesl rozsudek

je to individuální právní akt soudního nebo správního orgánu, jimž se poprvé řešil do té doby neupravený společenský vztah nebo jev

Toto právní rozhodnutí se pak stává právní normou, v budoucnotsti se v případech stejného nebo podobného charakteru pak precedens stává obecně závaznou normou, pramenem práva a rozhoduje se stejně. Rozhodování podle tohoto systému práva je obtížné a složité.

např. ve Velké Británii existuje zhruba 350 000 precedentů. Najít odpovídající případ je zdlouhavé a pracné.

V ČR se se precedens nevyužívá (soudní rozhodnutí je považováno za individuální , normou je předem známý zákon)

Islámské (muslimské) právo

Založeno na formulacích svaté knihy korán. Ortodoxní muslimové a fundamentalistické muslimské státy považují Korán za pramen práva vyššího stupně. Východiskem tohoto práva je znění některých tzv. súr, tj. číslovaných textů (nařízení proroka Mohameda). V Koránu jsou definovány určité principy lidského chování, stylu života vztahy mezi lidmi, které by lidé a věřící měli dodržovat.

ORGÁNY PRÁVNÍ OCHRANY

SOUDY – existují civilní, správní a trestní

- Okresní soud – soud první instance, je na stejné pozici jako obvodní soud v Praze a městský soud v Brně à řeší pouze procesy, kde je sazba do 5 let odnětí svobody
- Krajský soud – odvolací soud pro okresní soud, druhá instance, pro závažnější trestné činy, dále soudí sporné věci ve správním právu
- Vrchní soud – odvolací soud pro krajské soudy, jsou dva – Praha a Olomouc
- Nejvyšší soud – vydává konečné rozhodnutí, které má být precedentní
- Ústavní soud – má dohlížet na dodržování ústavnosti

Soudní senát – vícečlenné soudní těleso, které pojednává a rozhoduje právní věci

Samosoudci – soudce, který sám pojednává a rozhoduje věci

Přísedící soudu – podílí se na rozhodovací činnosti soudů účastí v soudních senátech

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ – je soustava úřadů s cílem zastupovat zájmy státu a zájmy veřejné v soudních sporech a všech věcech svěřených státem do rukou např. dohled nad vykonáváním trestů uložených soudy

Státní zástupce posuzuje zda se jedná o trestní čin, dává návrh na vzetí do vazby, sbírá důkazy, dohlíží na vyšetřování, vypracovává obžalobu a zastupuje stát.

Advokát je právní poradce, zastupuje u soudu, poskytuje služby a v trestním řízení působí jako obhájce.

Notář provádí vidimaci à ověřování pravosti listin, podpisů, sepisuje smlouvy a vyřizuje dědická řízení.

Exekutor zajišťuje nucený výkon soudního rozhodnutí, exekuci nařizuje soud a je prováděna např. srážkami ze mzdy, prodejem majetku, odebrání věci…

Ombudsman neboli v ČR Veřejný ochránce práv, je parlamentem volená osoba, která dohlíží na spravedlivou činnost vybraných úřadů ve vztahu k občanům.

PRESUMPCE NEVINY

Tato zásada presumpce neviny v praxi znamená, že i ten kdo je momentálně obviněn z nějakého trestného činu, by neměl nikým být předem odsuzován a dehonestován. Každý obviněný se přitom také zpravidla dál snaží normálně fungovat jak ve svém osobním, tak i ve svém profesním životě. Nezbývá mu současně nic jiného, než uplatňovat všechna svá práva obviněného a čekat přitom na to, až celá mašinérie orgánů činných v trestním řízení jednou dojede až do jejího pravomocného konce.